

OPPFØLGENDE UNDERSØKELSE TVANGSMIDDELBRUK I MINDRE ALVORLIGE NARKOTIKASAKER 2022

HORDALAND, SOGN OG FJORDANE STATSADVOKATEMBETETR

1. Innledning

På bakgrunn av diskusjoner knyttet til regjeringens forslag til rusreform, sendte riksadvokaten 9. april 2021 brev til landets politidistrikt og statsadvokatembeter med presiserende retningslinjer for bruk av tvangsmidler, særlig for mindre narkotikasaker (heretter "brukersaker").

Presiseringene rettet seg særlig mot kravet til:

- Relevant etterforskningsformål (krav til presisering av mistanke og formål med ransaking)
- Forholdsmessighet
- Korrekt hjemmel for tvangsmidlene
- Korrekt beslutningsnivå for tvangsmidlene
- Notoritet om beslutningen og vurderingene i denne forbindelse
- Mulighet for reell legalitetskontroll

I brev av 13. april så fra riksadvokaten, ble det beordret flere fagledelsestiltak herunder en kontroll av politidistriktenes etterlevelse av regelverk og prinsipper mht. bruk av tvangsmidler – særlig ransaking og kroppslig undersøkelse – i brukersaker samt vurdere påtalemyndighetens forutsetninger for legalitetskontroll med disse sakene.

Statsadvokatene i Hordaland, Sogn og Fjordane leverte 30. september 2021 sin rapport etter gjennomgang av alle registrerte straffesaker i politidistriktet kodet som bruk/besittelse samt mindre overtredelser av strl. § 231 i ukene 25/2020, 42/2020 og 3/2021. For Vest politidistrikt utgjorde dette til sammen 61 saker. Nevnte rapport inneholder også en gjennomgang av Vest politidistrikts rutiner for anvendelse av tvangsmidler i denne type saker og gjengir samtaler med utvalgt personell i politidistriktet som på ulike nivå saksbehandler dem.

Rapportens oppsummering gjengis her :

- *En har inntrykk av at praksis knyttet til bruk av tvangsmidler i Vest politidistrikt er i samsvar med den standard som settes i riksadvokatens brev av 9. april då. og at dette i det alt vesentlige var tilfelle ved politidistriktet også forut for 9. april då. Den ovenfor beskrevne prosess har bidratt til øket bevissthet om regelverk som i det alt vesentlige var kjent på forhånd. Det tydelige fokus som har blitt rettet mot beslutningsprosessene og krav til notoritet, særlig om forholdsmessighetsvurderingene, kan ha bidratt til en øket usikkerhet og dermed*

noe mer restriktiv praksis hos påtalemyndigheten i politiet i frykt for å gjøre feil. Samtidig kan det ha ført til en øket usikkerhet hos tjenestemenn med en uriktig oppfatning av at handlingsrommet er redusert.

- *Hovedutfordringen for legalitetskontroll synes å være i grensesnittet mellom ordens-/patroljetjeneste og etterforskning, særlig der kontroll utføres på et bredere mistankegrunnlag enn umiddelbar observasjon.*
- *Det finnes lite notoritet om de eventuelle kontrollerte som det ikke etableres anmeldelse på og hvordan og hvorfor disse i tilfelle kontrolleres. Opprettelse av beslagsrapporter også ved mangel på funn i noen av de gjennomgåtte saker, indikerer imidlertid at også negative funn registreres.*
- *Det er intet i våre funn som tyder på at politidistriktet har en bevisst strategi for å etterforske bruk/besittelse av narkotika eller omfang av dette for enkelte siktede det være seg unge "nyrekruttede" eller gjengangere . Det er heller intet i våre funn som tyder på at politidistriktet anvender etterforskning av bruk/besittelse som verktøy for å avdekke "tilfeldighetsfunn".*
- *Det er intet i våre funn som tyder på at det foreligger systematiske mangler ved politidistriktet hva gjelder bruk av hastebestemmelsene "ferske spor" /"nærliggende fare" jf strpl. § 198 nr. 2 og 3.*
- *Det er intet i våre funn som tyder på at politidistriktet ikke foretar adekvate forholdsmessighets-vurderinger når bruk av tvangsmiddel skal besluttes både mht. kroppslig undersøkelse, ransaking og gjennomgang av mobiltelefoner, skjønt det mtp mobiltelefoner nok har skjedd en form for innskjerping etter 9. april då.*
- *Disse konklusjoner baseres på den notoritet som kan utledes av de etablerte straffesaker vi har gjennomgått og svar i de gjennomførte intervjuer samt de forespørsler som er gjort til politidistriktet fra 9. april då. og utover.*

2. Intervjuer/rutinegjennomgang

Politidistriktets regel- og instruksverk er ikke endret siden forrige saksgjennomgang. Basert på Riksadvokatembetets brev av 13. mai då. i anledning 3 høyesterettsdommer om straffutmåling for rusavhengige, er det utferdiget et lokalt oppsummeringsskriv i politidistriktet. Dette er forelagt statsadvokatembetet i etterkant og fremstår instruktivt og i samsvar med gjeldende praksis. Det er ikke funnet behov for ytterligere intervjuer.

3. Saksgjennomgang

Som en forlengelse av etterlevelseskontrollen fra 2021, har statsadvokatene gjennomgått den samme type saker registrert for Vest politidistrikt i ukene 48/21 og 10/22. Altså i god ettertid av de ovennevnte brev fra riksadvokatembetet og etter at politidistriktet følgelig hadde et enda mer bevisst forhold til de forholdsmessighetsvurderinger som skal gjøres ved avgjørelse av om tvangsmidler skal benyttes, og i tilfelle i hvilket omfang, i mindre narkotikasaker.

3.1. "Registerspørsmål" (spørsmål A til H)

Totalt ble det for de to nevnte ukene registrert **62** mindre narkotikasaker, **33** i uke 48/21 og **29** i uke 10/22, samtlige saker er gjennomgått her.

13 saker omhandlet Bruk av narkotika

19 saker omhandlet besittelse av narkotika

30 saker var subsumert under strl § 231. Av disse var **26** etter statsadvokatenes oppfatning å anse som mindre narkotikasaker, **4** av sakene var ikke det.

I disse vurderingene har vi tatt utgangspunkt i hvordan saken fremstod på tidspunkt for beslutning om bruk av tvangsmidler, ikke hvordan saken utviklet seg etter at tvangsmiddel var benyttet.

5 av sakene gjaldt gjerningsmann under 18 år.

21 av sakene er vurdert å omhandle rusavhengige personer. Det presiseres at dette er et skjønn gjort av statsadvokatene basert på de tilgjengelige opplysninger i saken.

37 av sakene ble således vurdert å ikke omhandle rusavhengige. Tallet må sees i sammenheng med at en svært stor andel av sakene er uten kjent gjerningsmann, jfr nedenfor. Det er krysset av for ikke rusavhengig i disse tilfellene.

3.2. De enkelte spørsmålene: (Spørsmål 1 til 23)

1	Er det brukt tvangsmidler i saken?	- Ja : 38 saker - Nei : 20 saker
2	Ble det gjennomført ransaking av person?	- Ja : 20 saker - Nei : 18 saker

3	Ble det gjennomført annen ransaking enn av person	<ul style="list-style-type: none"> - Ja : 11 saker - Nei : 27 saker
	Ransaking	-
	(Formell kompetanse mv)	
4	Hvem besluttet person ransaking?	<ul style="list-style-type: none"> - Retten : 1 sak - Politijurist : 4 saker - Tj.mann :15 saker - Samtykke 0 saker
5	Er det opplysninger i saken som tilsier at politiet burde ha tatt kontakt med jourhavende?	<ul style="list-style-type: none"> - Ja : 3 saker - Nei : 12 saker - Mangelfulle opplysninger
	<p><i>(Statsadvokatenes kommentar til spørsmål 4 og 5)</i></p> <p>Vi oppfatter gjennomgående at forståelsen for hvor tersklene for kompetanse går er kjent. De sakene det refereres til under spm 5 der jourhavende kunne vært kontaktet, er saker der mistankegrunnlaget synes noe svakt og det har vært tid til å konferere</p>	-
6	Hvem besluttet annen ransaking enn av person?	<ul style="list-style-type: none"> - Retten 1. sak - Politijurist 6 saker - Tj.mann 4 saker - Samtykke 0 saker
	<p><i>(Statsadvokatenes kommentar)</i></p> <p>Det kan være tilfeldig ut fra saksutvalget, men det kan synes som at der politiet følger opp mindre narkotikabeslag er det basert på et utvidet mistankegrunnlag om salg/oppbevaring for salg. Stadig synes terskel for ransaking av kjøretøy der en har tydelige indikasjoner på nylig bruk av narkotika i bilen, å skje forholdsvis hyppig, men påtalemyndigheten</p>	-

	synes oftere involvert i beslutningen og det skjer ikke videre ransaking på bopel med mindre det gjøres funn som klart indikerer grunn til mistanke om større narkotikasak.	
7	Ble det skrevet rapport om ransaking og beslag?	- Ja 24 saker - Nei 0 saker
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i>	-
	(Mistankegrunnlaget)	-
		-
8	Inneholder rapporten/anmeldelsen tilstrekkelig informasjon om mistankegrunnlaget	- Ja : 37 saker - Delvis 1 sak - Nei
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i> Det er faktisk kun i 38 av 62 saker at dette har relevans, simpelthen fordi vi i saksutvalget har en overrepresentasjon der det er foretatt beslag uten forutgående ransaking , dvs rene funn, postforsendelser som er avbrutt i tollen eller tilfeldighetsfunn under visitasjon med annet (tydelig)formål	-
	(Relevant etterforskningsformål)	
9	Er beslag av stoff fulgt opp med etterforskning for kjøp?	- Ja 1 sak - Nei 33 saker - Ikke beslag 4 saker
10	Ble det benyttet <i>ytterligere</i> tvangsmidler for å kartlegge kjøpet av narkotikaen?	- Ja - Nei 1 sak -
	<i>(Statsadvokatenes kommentar til spørsmål 9 og 10)</i> Terskel for å følge opp mot selger, synes forholdsvis høy	-

11	Ble mistenktes mobiltelefon gjennomgått?	- Ja : 4 saker - Nei 11 saker
12	Fremstår gjennomgangen av mobiltelefonen som et relevant etterforskningssteg?	- Ja : 6 saker - Nei - Mangelfulle opplysninger
	Det gjøres i flere saker beslag av telefoner i forbindelse med pågripelser og ransaking, som ikke følges opp senere. Der telefonen blir gjennomgått, synes politiet å ha grunn til mistanke om mer omfattende befatning med narkotika. Det skrives dog lite formelle dokumenter som beskriver hva som sees på i telefonen og på hvilket grunnlag utover at det refereres til opplysninger fra telefon i anmeldelse, avhør, el.l.	
13	Er det foretatt tredjemannsransaking i saken?	- Ja - Nei : 38 saker
	<i>(Statsadvokatens kommentar)</i> I sak 15611601 er det krysset feil av i skjema for Survey Exact og vi kommer ikke inn igjen for å få rettet opp angivelse av tredjemannsransaking der, men riktig svar skal være at ingen slike er utført.	
	(Forholdsmessighetsvurdering)	
14	Ble ransaking gjennomført så skånsomt som forholdene tillot?	- Ja 25 saker - Nei - Mangelfulle opplysninger - Ikke aktuelt 13 saker
	<i>(Statsadvokatens kommentar)</i>	

	Kroppslig undersøkelse	
15	Ble det gjennomført kroppslig undersøkelse hjemlet i straffeprosessloven § 157?	<ul style="list-style-type: none"> - Ja 1 sak - Nei 12 saker
16	Hva besto den kroppslige undersøkelsen av?	<ul style="list-style-type: none"> - Urinprøve - Blodprøve 1 sak - Annet
	<i>(Statsadvokatenes kommentar til spørsmål 15 og 16)</i>	-
17	Hvem besluttet den kroppslige undersøkelsen?	<ul style="list-style-type: none"> - Retten - Politijurist 1 sak - Tj.mann - Samtykke
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i> Beslutning tatt for å sikre notoritet om påvirkningsgrad i forbindelse med annet alvorlig voldsforhold	-
18	Fremgår det av saken hvilke vurderinger som ligger til grunn for at saken ikke er sendt til retten for avgjørelse?	<ul style="list-style-type: none"> - Ja 1 sak - Delvis - Nei
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i>	-
19	Er den kroppslige undersøkelsen foretatt <i>utelukkende</i> for å avdekke eller bekrefte rusbruk?	<ul style="list-style-type: none"> - Ja - Nei 1 sak

		- Mangelfulle opplysninger
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i> Jfr over. Prøve tatt for å ha best mulig grunnlag tilk å vurdere siktedes subjektive forhold i voldssak	
	Registrering og påtaleavgjørelse - konkurrans	
20	Er bruk av narkotika <i>registrert</i> i konkurrans med tilhørende erverv og besittelse?	- Ja 2 saker - Nei 36 saker
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i>	-
21	Er saken påtaleavgjort med positiv påtaleavgjørelse?	- Ja 17 saker - Nei 6 saker
	<i>(Statsadvokatenes kommentar)</i>	-
22	Er det egne siktelsesposter for tilhørende erverv og/eller besittelse av narkotika?	- Ja - Nei 17 saker
23	Var det tilstrekkelig grunn til å ta med disse postene i konkurrans?	- Ja - Nei
	<i>(Statsadvokatenes kommentar til spørsmål 22 og 23)</i>	

--	--	--

3.3. Statsadvokatens helhetsinntrykk av saksgjennomgangen

Som beskrevet over, er antall saker preget av at politidistriktet har registrert en rekke saker uten gjerningsmann der det er registrert beslag men uten forutgående ransaking eller at det er foretatt funn ved visitasjon i helt andre sammenhenger, for eksempel ved pågripelse pga etterlysning for andre forhold, bistand til helsevesenet der en fryktet kniv pga forutgående selvskading eller visitasjon ifm ordensforstyrrelser før innsettelse i politibil. De øvrige saker synes gjennomgående opprettet i forbindelse med at politiet etablerer andre saker, særlig kontroll med føring av motorvogn i påvirket tilstand. Ved to tilfelle har politiet reagert på lukt og synlig påvirkning og ransaket person for evt å finne stoff utover det som tilsynelatende nylig er benyttet. Det er basert på konkret begrunnelse, men i ytterkant av det praksis nå legger opp til.

Ved en anledning spanes på konkret mistenkt for salg og kjøper ransakes først for bekreftelse, dette kunne vurderes som en tredjemannsransaking i ettertid, men ikke av politiet på stedet, som håndterte kjøpet som eget straffbart forhold, jfr over om sak 15611601.

Det er ellers langt færre saker om føring i påvirket tilstand med tilsnitt av narkotikaetterforskning sammenlignet med forrige undersøkelse.

Vi ser ingen tendenser i sakene som tilsier oppfølging herfra utover at det henlegges saker for innførsel av narkotika via postvesenet uten noen form for etterforskning også mot personer som står registrert med en rekke tilsvarende saker som heller ikke er etterforsket. Det er viktig å understreke at innførsel av narkotika i større mengder enkeltvis eller mindre mengder med høy hyppighet, ikke nødvendigvis er "mindre narkotikasak".

4. Statsadvokatens overordnede syn på politiets praksis nå i forhold til føringene og påleggene i 9. april-brevet

De gjennomgåtte sakene gir ikke grunn til ytterligere oppfølging. Praksis var åpenbart allerede under omlegging forut for 9. april 2021 og er lagt om nå.

5. En samlet vurdering av status etter opplysninger fra politiet og saksgjennomgangen.

Politidistriktets innsats mot narkotikalovbrudd har åpenbart endret karakter: I første halvår av 2019 ble det registrert 1303 narkotikasaker. Samme periode i år er det registrert 810.

Oppklaringsprosenten i samme periode har falt fra 73,6% til 58,7%.

All den tid nærmere halvparten av de undersøkte sakene våre dreier seg om funn uten gjerningsmann, så synes det siste lett forklarlig.

De positive påtaleavgjørelsene av narkotikasaker i første halvår fordeler seg slik :

2.2 - Positive påtaleavgjørelser

Ki ^	Saksavgjørelse	2017	2018	2019	2020	2021	2022
40	FORELEGG	506	399	260	146	126	81
41	SIKTELSE (TILSTÆLSE...	292	350	204	148	132	79
42	TILTALEBESLUTNING	365	350	292	261	222	106
43	PÅTALEUNNLATELSE	112	155	104	193	137	71
44	KONFLIKTRÅD	12	2				5
		1 287	1 256	860	748	617	342

Fall i forelegg og påtaleunnlatelser må sees i sammenheng med at politiet nå ikke i samme grad som tidligere aktivt søker å avdekke narkotikabruk, herunder i ungdomsmiljøene.

Avgrenses søket til grove narkotikalovbrudd, synes det å være mindre fall i statistikken:

38 registrerte saker i første halvår 2019 og 37 samme periode i år

81 % oppklaring i 2019 og 74% i 2022

21 tiltaler i 2019, 16 i 2022.

Kanskje burde bortfall av mindre alvorlige saker medføre større innsats mot de alvorlige. En er imidlertid kjent med at politidistriktets kapasitet i FEE til etterforskning av bl.a. grove narkotikasaker (org krim) er betydelig redusert de siste år. Dette vil bli gjenstand for inspeksjon herfra på et senere tidspunkt. De mindre narkotikasakene ble gjennomgående behandlet ved FSI eller GDE og bortfall av disse sakene frigjør således ikke kapasitet til de større narkotikasakene i den grad en kunne ønske.

Det synes ikke å være behov for ytterligere opplæring eller rutine-endring ved politidistriktet, men vi vil følge med på prioriteringen av de større narkotikasakene som ledd i politiets oppmerksomhet mot kriminelle nettverk.

Bergen, 1. august 2022

Eirik Stolt-Nielsen

Magne Kvamme Sylta